

SOTSIAALAINETE AINEVALDKOND

Ainevaldkonna pädevused

Sotsiaaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

Üldpädevused, läbivad teemad ja lõiming

Õpilastes kujundatavad üldpädevused

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut õpilastel. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaüleselt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada oma väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust.

- **Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevus.** Selle pädevuse kujunemist toetavad kõik sotsiaaalained. Ajalugu ja ühiskonnaõpetus aitavad mõista humanismi, demokraatiat ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid. Meie meel toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskus seista vastu keskkete normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldeesmärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel ja meie meelel. Kõik sotsiaaalained süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse.
- **Enesemääratluspädevus.** Selle aluseks on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme. Pädevuse kujundamist toetab peamiselt meie meel, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujunemist toetavad ka teised sotsiaaalained.

- **Õpipädevus.** Kõik sotsiaalsed kujundavad suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.
- **Suhtluspädevus.** Kõik sotsiaalsed kujundavad suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust. Väljendusriikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.
- **Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus.** Kõik sotsiaalsed toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõendus põhiseid otsuseid.
- **Ettevõtlikkuspädevus.** Ennekõike ühiskonnaõpetus, kuid ka teised sotsiaalsed õpetavad nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärged, genereerima ideid ning neid ellu viima. Aineõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Õppekava läbivate teemade rakendamine

- **Elukestev õpe ja karjääri planeerimine.** Kujundatakse iseseisva õppimise oskus, mis on tähtis alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisele. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse hoiakuid, mida on õpilasele vaja tulevases tööelus. Õpilastele tutvustatakse sotsiaalvaldkonnaga enim seotud ameteid, erialasid ja edasiõppimisvõimalusi. Kujundatakse arusaama ühiskonnas toimuvate muutuste põhjustest ja tagajärgedest ning sellest, mil moel mõjutavad need õpilase valikuid ja tulevikku määravaid otsuseid.
Erinevate õppetegevuste kaudu peamiselt meie meele karjääriõpetuse moodulis saavad õpilased ülevaate tööturu üldisest olukorrast ja tulevikuprognoosidest, tööõigusest, erinevatest töödest eri tegevusvaldkondade ameti- ja kutsealadel ning kasutada seda infot nii tulevast õpitavat eriala valides kui ka pikemaajalist karjääri plaanides. Erinevaid ameteid ja elukutseid tutvustades pööratakse tähelepanu töö iseloomule, töökeskkonnale, töötingimustele ning vajalikele teadmistele, oskustele ja isiksuseomadustele. Õpe annab õpilasele teadmised sellest, et erinevate tööde tegemisel on erinevad nõuded ja töötingimused. Õpilast juhatakse analüüsima, millised on tema eeldused huvipakkuva töö tegemiseks, sh sobiv tervises seisund, füüsiline vorm, füsioloogilised eeldused. Õpilane hakkab analüüsima oma võimeid, oskusi ja väärtusi ning seostama neid tulevase haridustee ja tööelu valikutega, koostades esmase karjääriplaani.
- **Keskkond ja jätkusuutlik areng.** Toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.
- **Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus.** Toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning on kaasatud kohaliku kogukonda käsitlevate otsuste tegemisse.
- **Kultuuriline identiteet.** Toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumise laadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab oma kultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

- **Teabekeskkond.** Toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.
- **Tehnoloogia ja innovatsioon.** Toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.
- **Tervis ja ohutus.** Toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.
- **Väärtused ja kõlblus.** Toetatakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes mõistab üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjus-tagajärg seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelse ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena. Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut iseendaga, lähikonnas ning ühiskonnas. Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus. Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele lisandub ajaline/ajalooline mõõde. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjust. Ajaloõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks. Meie meel lõimib õppesisu kõigis kooliastmetes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas

toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul. Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlejateks ühiskonnaliikmeteks, kes suudavad teha valikuid ja võtta vastutust oma õppimise eest. Põhikoolis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuses rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätkaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmas õpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
- 7) rakendatakse uurivat õpet ja kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 8) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
- 9) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimis põhine, kasutatakse esmaseid ja teiseseid allikaid. Kõikides sotsiaalainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmetamiseks näiteid ümbritsevast elust.

Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse ning milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

MEIE MEEL

Õppeaine kirjeldus

Meie meel on Kooli oma õppeaine, mis hõlmab suurt kogumit isiksuseks kujunemist toetavaid õppeaineid (inimeseõpetus, õpioskused, ettevõtlusõpetus, arvutiõpetus, karjääriõpetus). Õppetöö toimub aineid lõimivalt, mis võimaldab läbi viia ka õppeaasta vältel erinevaid õppekäike ja projektitöid.

Meie meele eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Meie meeles käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusevalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent on õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetavad arusaama õpitava vajalikkusest. Meie meele võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seondult, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Meie meele õppeprogrammis on olulisel kohal ka arvutiõpetus ning infotehnoloogia lõiming teiste õppekava õppeainetega.

Meie meele I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme meie meeles käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka murdeea, tervise ning tervislike valikute teemad.

III kooliastme meie meele teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Õppeaine teemad valmistavad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

Hindamine

Meie meeles hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinnata hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta antakse õpilasele tagasisidet.

I ja II kooliastmes on hindamine on mitmeeristav. Mitmeeristava hindamisskaala puhul määratleb õpetaja õpiväljundid ehk mis tuleb ära teha selleks, et õpilane läbiks õppeaine edukalt (positiivse tulemusega). Mitmeeristavas hindamises kasutatakse termineid „arvestatud“ (A) ja „mittearvestatud“ (MA). Kui õpilane on ülesande sooritanud mahus 90% ja enam, siis on hinne „A+“ (arvestatud kiitusega). III kooliastmes on hindamine õppeperioodi sees mitmeeristav, kuid kokkuvõttev hinne numbriline. Numbriline hinne kujuneb põhimõttel:

- hinne “5” 100 - 90% avestuslikest hinnetest
- hinne “4” 89 - 75% arvestuslikest hinnetest

- hinne “3” 74 - 50% arvestuslikest hinnetest
- hinne “2” 49 - 20% arvestuslikest hinnetest
- hinne “1” 19 - 0% arvestuslikest hinnetest

Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
1) Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümboolikat, olulisi inimesi ja paiku. 2) Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse. 3) Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel. 4) Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused. 5) Mõistab üldtunnustatud käitumisharjumiste ja seaduste järgimise vajalikkust. 6) Tunneb liiklusreegleid. 7) Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust. 8) Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi. 9) Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust. 10) Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida. 11) Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana. 12) Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse. 13) Oskab oma tervist hoida. 14) Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.	1) Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist. 2) Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv. 3) Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust. 4) On loov ja ettevõtlik. 5) On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest. 6) Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikadena. 7) Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid. 8) Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi. 9) Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust. 10) Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest. 11) Mõistab autoriõiguste järgimise	1) Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist. 2) Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas. 3) Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse. 4) Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel. 5) On loov ja ettevõtlik. 6) Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena. 7) Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv. 8) Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega. 9) Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi. 10) Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise. 11) Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi. 12) Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust

15) Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist. 16) Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi. 17) Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana. 18) Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.	vajalikkust. 12) Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida. 13) Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele. 14) Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi. 15) Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.	seost ja neid mõjutavaid tegureid. 13) Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus. 14) Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.
--	--	--

I kooliaste

Õppesisu ja -tegevused

I kooliastmes käsitletakse järgmisi teemasid: mina, mina ja teised, mina ja tervis, mina ja minu pere, mina ja Eesti, mina: aeg ja asjad ning mina: teave ja asjad.

Õpilane:

- leiab kaardilt Eesti ja kodukoha;
- tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümboolikat;
- nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva;
- teab, kes on Eesti Vabariigi president;
- teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku;
- kirjeldab enda huvisid ja tegevusi;
- põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;
- toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada;
- sõnastab enda õppimise eesmärgid ja seostab neid enda huvidega;
- seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega;
- nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevat kohustusi;
- kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest;
- toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas;
- toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;
- põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;
- demonstreerib õpitu olulisust üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist;
- tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähistusi;
- kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist;
- märkab liiklusohutlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks;
- loetleb erinevaid teabeallikaid;
- leiab infot erinevatest allikatest;
- võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest;
- kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte;
- selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel;
- teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
- selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust;
- teab, et vägivaldal on eri vormid;
- selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua;
- teab abi saamise võimalusi inimväärlikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;
- demonstreerib õpitu olulisust abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalda korral;
- võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt;
- selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja;
- toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavade ja kommetest;
- nimetab mõningaid haiguste tunnuseid;
- toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust;
- toob näiteid terviseriskidest ja teab, kuidas püsida terve;
- planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult;
- selgitab ja demonstreerib õpitu olulisust esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste;

- teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi;
- teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine;
- hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.

Meie meel 1. klass

Õpitulemused

	1. poolaasta	2. poolaasta
IKT	Õpilane: • teab, mis on õige tööasend arvuti taga; • nimetab arvutiosi (monitor, klaviatuur, hiir, jne); • harjutab arvutisse sisse ja välja logimist; • harjutab e-kooli sisenemist, seal oleva tunnikirjelduse ja ülesande info leidmist; • mängib interaktiivseid õppemänge.	Õpilane: • teab, mis on õige tööasend arvuti taga; • nimetab arvutiosi (monitor, klaviatuur, hiir, jne); • oskab arvutisse sisse ja välja logida; • oskab e-kooli siseneda ja leiab seal oleva tunnikirjelduse ja info ülesande kohta; • loeb teated e-koolis; • mängib interaktiivseid õppemänge; • on tutvunud ohtudega internetis.
Ettevõtlus (Meie ise)	Õpilane: • kirjeldab ennast ja enda huvisid; • märkab ja kirjeldab kaaslast ja nende huvisid; • tunnetab iseenda rolli majandustegevuses.	Õpilane: • saab aru, kuidas töötajad sõltuvad millegi saavutamisel üksteisest; • selgitab oma sõnadega, mis on raha; • mõistab tarbija rolli ja raha säästmise tähtsust; • kasutab mõisteid: töötama, ostma, kaup, teenus, müüma, raha, pank, säästma, valik, annetama.
Õpioskused	Õpilane: • oskab kuulata õpetajat ja kaaslast; • töötab tunnis kaasa; • lõpetab oma tööd; • saab aru õpetaja selgitustest. Kui vaja, oskab küsida abi; • oskab teha kaaslastega koostööd; • oskab arutleda oma õppimise tulemuste üle; • oskab anda tagasisidet lähtuvalt küsimustest; • võtab kaasa vajalikud õppevahendid; • hoiab oma töökoha korras; • oskab riietuda ja hoida korda rõivistus.	Õpilane: • oskab kuulata õpetajat ja kaaslast; • saab töökorraldusest aru ja oskab täita ülesande; • töötab tunnis kaasa; • teeb oma tööd lõpuni; • saab aru õpetaja selgitustest. Kui vaja, oskab küsida abi; • oskab teha kaaslastega koostööd; • märkab abivajajat ja oskab talle abi pakkuda; • oskab arutleda oma õppimise tulemuste üle; • oskab õpetaja juhendamisel oma tööd kontrollida; • vajalikud töövahendid alati kaasas; • hoiab oma töökoha korras; • oskab riietuda ja hoida korda rõivistus.

Sotsiaalsed oskused	Õpilane: - teab, kuidas viisakalt ja julgelt suhelda, vestelda ja arutleda; - oskab leida vahetunnis endale rahulikku ja meeldivat tegevust; - tutvub kooliümbruse liikluskeskkonnaga, harjutab ohutut liiklemist; - oskab küsida abi, abi vastu võtta ja ise abi pakkuda; - oskab vabandada; - teab, et kokkulepetest peab kinni pidama; - harjutab kaaslastega paaris- ja rühmatöö tegemist; - oskad kinni pidada telefoni kasutamise reeglitest.	Õpilane: - suhtleb viisakalt ja julgelt, oskab vestelda ja arutleda; - oskab leida vahetunnis endale rahulikku ja meeldivat tegevust; - oskab liigelda ja käituda kooliümbruse liikluskeskkonnas; - oskab küsida abi, abi vastu võtta ja ise abi pakkuda; - oskab vabandada; - teab, et kokkulepetest peab kinni pidama; - oskad teha paaris- ja rühmatööd kaaslastega; - tead, kuidas laenutada ja hoida raamatuid; - oskad kinni pidada telefoni kasutamise reeglitest.
Meie meel 2. klass		
Õpitulemused		
	1. poolaasta	2. poolaasta
Inimese-õpetus	Õpilane: - oskab viisakalt ja julgelt suhelda, vestelda, arutleda; - osaleb klassivisiooni koostamisel ja teadvustab selle sisu; - nimetab, mille poolest ta sarnaneb, erineb teistest; - kirjeldab oma välimust oma huve, tegevusi; - väärtustab iseennast ja teisi; - oskab tänaval käituda ja ületada sõiduteed ohutult; - kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja kodu ümbruses; - valib ohutu tee sihtpunkti; - oskab põhjendada elu erinevusi ja sarnasusi maal ja linnas. - kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda; - kirjeldab tervet ja haiget inimest; - väärtustab puhtuse pidamist; - teab, et hammaste eest tuleb hoolitseda; - teab, et piisav uni on inimesele väga vajalik; - teab, millised toiduained on tervisele kasulikud ja millistega ei maksa liialdada; - mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise; - mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport;	Õpilane: - oskab nimetada erinevaid ameteid; - arutleb oma tuleviku ameti üle; - kirjeldab, mis on lapse õigused ja kohustused; - mõistab vastutust oma tegude eest; - mõistab vanemate rolli tähtsust; - teab Eesti riigi sümbboleid; - oskab nimetada Eesti presidente; - teab Eesti naaberriike; - võrdleb erinevaid elukohti; - oskab kirjeldada oma koduümbrust ja nimetada, mis talle seal meeldib; - arutleb, kuidas muuta elukeskkonda kenamaks ja mugavamaks; - teab, kes on naabrid; - mõistab naabrite suhete erinevusi erinevates elupaikades; - pane kirja naabrite hea läbisaamise reeglid; - kirjeldab erinevaid ohtlikke olukordi; - arutleb, kuidas käituda erinevates ohuolukordades; - oskab nimetada kodus ja koduümbruses leiduvaid ohte; - hindab oma kodu turvalisust; - teab, mida teha tulekahju korral; - harjutab häirekeskusesse helistamist;

	- väärtustab oma kodu; - oskab oma kodu kirjeldada; - teab, et osa lapsi ei ela oma bioloogilise pere juures; - teab tähtsamaid rahvakalendri tähtpäevi; - kirjeldab erinevate pühade kombeid; - räägib enda pere jõulutradsioonidest; - väärtustab oma peret; - teab, et paljude perede jaoks on olulised ka lemmikloomad; - arutleb, kuidas erinevad sündmused muudavad pere elu; - oskab nimetada erinevaid sugulasi ja pereliikmeid.	- arutleb aja mõiste üle; - teab, mis on minevik, olevik ja tulevik; - tunneb erinevaid aja mõõtmise vahendeid; - õpib oma tegevusi ja aega planeerima; - jutustab oma nädalavahetuse tegevustest; - annab enda ja teiste tegevusele tagasisidet; - teab, mida tähendavad sõnapaarid minu oma, tema oma ja meie oma; - mõistab mõistete sallivus, austus, hoolivus, julgus tähendust; - arutleb mõiste rikkus tähenduse üle; - arutleb, mis on Eesti rikkus.
IKT	Õpilane: - teab, mis on õige tööasend arvuti taga; - vestleb IKT kasutamisel tekkida võivatest ohtudest oma tervisele, turvalisusele ja isikuandmete kaitsele.	Õpilane: - oskab kasutada õpitud programme; - oskab täiskasvanu abiga otsida infot internetist.
Ettevõtlus	Õpilane: - kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad, selgitab lähemaid sugulussuhteid, väärtustab toetavaid peresuhteid; - kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus; - teab inimeste erinevaid töid ja töökohti; - kirjeldab, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes; - oskab nimetada erinevaid ametid ja ettevõtteid linnaosas; - tunnetab, kuidas inimesed koos elavad ja töötavad, saab teada ametite paljususest; - osaleb jõululaadal ostjana, müüjana või vaatlejana; - jälgib kaasõpilaste toimetusi laadal, kogub ideid edaspidiseks; - arutleb kauplemiseetika üle.	Õpilane: - arendab loovust ja fantaasiat; - tutvub reklaami strateegiatega; - tutvub toote esitluse koostamisega; - teab mõningaid riigiameteid; - mõistab, et valitsus kogub makse, et kindlustada kõikidele - inimestele teenuseid; - mõistab ametioskuse tähtsust; - mõistab ehitusettevõtluse tähtsust linnas; - tutvub erinevate piirkondadega linnas; - mõistab, et ettevõtted sõltuvad - linnas üksteisest.
Õpioskused	Õpilane: - arutleb oma õpioskuste üle; - tutvub erinevate õppimisvõtetega; - tutvub mõistekaardiga; - õpib analüüsima oma tundeid; - arendab koostööoskusi meeskonnas; - õpib küsima abi; - teadvustab oma põhirolli;	Õpilane: - teadvustab oma põhirolli; - õpib püstitama lähemaid ja kaugemaid eesmäärke; - õpib enesekehtestavalt käituma; - harjutab koostööst probleemilahendamist; - teadvustab oma tugevaid külgi; - arendab koostööoskusi meeskonnas;

	- tutvub loovuse mõistega; - teeb loovusharjutusi; - tutvub idee-, mõiste- ja mõttekaardi mõistega; - õpib mõtestama oma ajakasutust; - õpib analüüsima oma tundeid.	- õpib enesekontrolliülesannete - kaudu end usaldama ja edu tunnetama.
Sotsiaalsed oskused	Õpilane: - õpib looma sõprussuhteid eakaaslastega; - oskab töötada iseseisvalt, paarilisega ja väikestes gruppides; - harjutab abi küsimist; - õpib teiste emotsioone märkama ning mõistma ja on eakaaslaste suhtes heasoovlik.	Õpilane: - õpib toime tulema tugevate emotsioonidega; - õpib abi küsima; - teeb koostööd täiskasvanuga. - osaleb ühistes tegevustes; - õpib kujundama stabiilset ja positiivset enesehinnangut; - õpib end esitlema; - aktsepteerib kokkuleppeid ja piiranguid, - järgib instruktsioone; - täidab ülesandeid oma individuaalsete võimete tasemel; - oskab vaba aega sihipäraselt ja eakohaselt kasutada.
Meie meel 3. klass		
Õpitulemused		
	1. poolaasta	2. poolaasta
IKT	Õpilane: - saab iseseisvalt hakkama e-kooli ja e-posti paroolide kasutamisega; - koostab vastavalt kokkulepetele ja saadab e-kirja; - kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte; - selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel.	Õpilane: - oskab iseseisvalt Google Drive's alustada/täiendada dokumenti, jagada oma tööd; - oskab koostada juhendi ja näidise järgi Google Drive's slaidiesitlust; - oskab internetist pilte ja infot kopeerida; - lisab oma töödele kasutatud allikate (linkide) loetelu.
Ettevõtlus (Meie kodukoht)	Õpilane: - teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine; - oskab avaldada oma arvamust reklaamide teemal; teab, milleks kasutatakse reklaame ning oskab aru saada nende mõjust iseendale; - osaleb ostja või müüjana kooli jõululaadal.	Õpilane: - teab kodukohas lähiümbruse ettevõtteid; - selgitab, kuidas inimesed koos töötavad; - kirjeldab mõnda ametit; - teab tootmise mõistet ning võrdleb individuaalset ja konveierliinil tootmist; - mõistab, et valitsus kogub makse hüvede kindlustamiseks kõikidele inimestele.

Õpioskused	Õpilane: • saab aru õpetaja selgitustest; • saab aru kirjalikust töökorraldusest ja oskab täita ülesande; • oskab tunni teemal arutleda; • oskab kuulata kaaslast; • oskab arutleda oma õppimise tulemuste üle.	Õpilane: • oskab iseseisvalt õppida kodusõppe päevadel; • osaleb erinevates koostööülesannetes (paaristöö, rühmatöö, klasside vaheline koostöö); • oskab oma töid kaaslastele esitleda; • oskab anda kaaslaste töödele toetavat tagasisidet.
Sotsiaalsed oskused	Õpilane: • põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda; • teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi; • nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi; • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas; • teab, et vägivallal on eri vormid; • selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua; • teab abi saamise võimalusi inimväärikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald; • demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalla korral; • selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust; • tunneb Eesti sümbolikat ja nimetab naaberriike; • võrdleb rahvakombeid tänapäeval ja minevikus; • loetleb erinevaid teabeallikaid ja leiab infot erinevatest allikatest; • võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest.	Õpilane: • toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve; • selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste; • teab hädaabinumbrit ja vajaduse korral toob näiteid käitumishormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida, et kutsuda abi; • põhjendab käitumishormide ja seaduste järgimise vajalikkust; • demonstreerib õpituatsioonis üldtunnustatud käitumishormide ja seaduste täitmist; • tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid; • kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist; • märkab liiklusohutikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks; • hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.

Meie meel II kooliaste

Õppesisu ja -tegevused

II kooliastmes käsitletakse tervise ja suhtlemise teemasid, sealhulgas murdeiga ja kehalised muutused, turvalisus ja riskikäitumine, haigused ja esmaabi, konfliktid ja probleemilahendus, positiivne mõtlemine.

Õpilane:

- teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid;
- toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust;
- toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust;
- selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb;
- toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta;
- selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi;
- nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi;
- toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;
- toob näiteid erinevast arengutempost murdeas;
- selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust;
- mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest;
- seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga;
- näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi;
- kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist;
- toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;
- teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel;
- toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest;
- demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist;
- kirjeldab, millest suhtlemine koosneb;
- eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid;
- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada;
- toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme;
- selgitab konflikti häid ja halbu külgi;
- kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;
- eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele;
- valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi;
- lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused;
- toob näiteid meediaga seotud ohtudest;
- selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele;
- mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias;
- teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, selgitab, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;
- otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust;
- märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi;
- teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära;
- toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;
- selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid;
- seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks);

- toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist;
- toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;
- toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest;
- selgitab, miks on normid, sh liikluseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;
- demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi;
- kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;
- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.

Meie meel 4. klass

Taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele;
- teab, et ühiskond mõjutab tervisekäitumist;
- teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid;
- teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida;
- teab, kuidas turvaliselt Internetis käituda.

Õpitulemused

Õpilane:

- selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid;
- seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks);
- toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist;
- toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;
- otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest terviseteemalist infot, järgides autoriõigust;
- demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi;
- teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid;
- toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust;
- teab, mis on konto, milliseid andmeid tohib avaldada;
- teab, milline on tugev salasõna;
- tunneb ära küberkiusamise ja teab, mida siis teha;
- oskab kasutada Google Classroomi (nt ühisdokumendi loomine Drive keskkonnas, kasutajaõiguste haldamine).

Meie meel 5. klass

Taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust;
- teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida;
- mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest;
- teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele;

- tunneb ja oskab kasutada e-posti ja Google Drive'i võimalusi;
- mõistab veebihügieeni põhimõtteid.

Õpitulemused

Õpilane:

- nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi;
- toob näiteid erinevast arengutempot murdeas;
- selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust;
- kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist;
- toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;
- toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest;
- toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme;
- toob näiteid meediaga seotud ohtudest;
- selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele;
- mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias;
- toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest;
- selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;
- demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi.
- teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, selgitab, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;
- otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemat infot, järgides autoriõigust;
- koostab e-kirja ja tunneb postkasti-sisesed otsinguvõimalusi;
- oskab korrastada Drive-kausta.

Meie meel 6. klass

Taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv;
- on iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest;
- kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena;
- teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid;
- mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi;
- teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust;
- kasutab arvuti tekstitöötlus- ja esitlusprogramme ning andmetabeleid;
- kasutab infootsingul vajalikke andmebaase;
- kasutab arvuti võimalusi oma töö kujundamisel, tunneb multimeedia võimalusi.

Õpitulemused

Õpilane:

- toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust;
- selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb;
- toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta;
- selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi;
- toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;
- näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi;
- kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist;
- toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;
- teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel;
- toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest;
- demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist;
- kirjeldab, millest suhtlemine koosneb;
- eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid;
- demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada;
- toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme;
- selgitab konflikti häid ja halbu külgi;
- kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;
- eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele;
- valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi;
- lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused;
- märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi;
- teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära;
- toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;
- loob dokumendi struktuuri (tiitelleht, sisukord jne);
- viitab tekstis nõuetekohaselt ja loob kasutatud allikate loetelu;
- kasutab Google arvutustabelite enimkasutatavaid valemiteid;
- mõistab intellektuaalomandi kaitse olulisust.

Meie meel III kooliaste

Õppesisu ja -tegevused

III kooliastmes käsitletakse inimese arengu, turvalisuse, tervise- ja riskikäitumisega seotud teemasid, sh inimese areng ja murdeiga, inimene ja rühm, suhted ja seksuaalsus ning inimene, valikud ja õnn. 9. klassi meie meel keskendub karjääriõpetusele.

Õpilane:

- kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele;
- selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast;
- seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;
- selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;
- toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut;
- analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus;
- analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel;

- mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;
- toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;
- analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;
- kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olulisuses toimetulekut rühma survega;
- toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;
- analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;
- teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;
- analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;
- kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;
- selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;
- analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;
- selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;
- toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest;
- mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
- demonstreerib õpitu olulisuses inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;
- toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;
- analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
- toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;
- analüüsib enda tervise seisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;
- analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;
- analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärlikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;
- toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis;
- analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;
- analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;
- demonstreerib õpitu olulisuses esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;
- toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele;
- analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi.

Meie meel 7. klass

Taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist;
- mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas;
- teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse;
- väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel;
- mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus;
- väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena;
- teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest;

- on erinevuste suhtes salliv;
- teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega;
- kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi;
- väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist;
- mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise;
- mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi;
- kasutab arvuti tekstitöötlus- ja esitlusprogramme ning andmetabeleid;
- kasutab infootsingul vajalikke andmebaase;
- kasutab arvuti võimalusi oma töö kujundamisel, tunneb multimeedia võimalusi.

Õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele;
- selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast;
- seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;
- selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;
- toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut;
- analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus;
- analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel;
- mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;
- toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;
- analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;
- kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olulisust toimetulekut rühma survega;
- toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;
- analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;
- teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;
- analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;
- kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;
- selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;
- selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;
- toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest;
- viitab tekstisisesele ja koostab kasutatud allikate loetelu (lühireferaad);
- vormistab juhendi järgi töö arvutil;
- võrdleb andmeid ja loob graafikuid;
- struktureerib infot ja konspekteerib; vormistab konspekti arvutil tekstitöötlusprogrammiga;
- kasutab andmebaase (raamatukogud ESTER, Eesti Statistika, Riigi Teataja jms) ja otsingumootoreid (Google Scholar jm);
- töötleb infot ja viitab leitud infole;
- kasutab EKI sõnaraamatuid.

Meie meel 8. klass

Taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
- Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.
- Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
- Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist.
- Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
- Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.
- Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.
- Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
- Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes.
- Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.
- Kasutab arvuti tekstitöötlus- ja esitlusprogramme ning andmetabeleid.
- Kasutab infootsingul vajalikke andmebaase.
- Kasutab arvuti võimalusi oma töö kujundamisel, tunneb multimeedia võimalusi.

Õpitulemused

Õpilane:

- teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;
- analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsust;
- kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;
- selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;
- analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;
- selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;
- toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest;
- mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
- demonstreerib õpisisu olulisel määral inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;
- toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;
- analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
- toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;
- analüüsib enda tervises seisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;
- analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;
- analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;
- toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis;
- analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;
- analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;
- demonstreerib õpisisu olulisel määral esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;
- toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele;

- analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi;
- kasutab tehisintellekti võimalusi;
- koostab ja vormistab loovtöö, kasutab IKT-võimalusi loovtöö raporti koostamisel.

Meie meel 9. klass

Õpitulemused

Õpilane:

- oskab eristada bioloogilist ja sotsiaalset sugu;
- teab, mis on soostereotüübid ja oskab tuua nende kohta näiteid;
- mõistab, et soostereotüüpide üle saab arutleda ja neid vaidlustada;
- mõistab, milline mõju võib olla soostereotüüpidel inimeste eluvalikutele, heaolule ja inimestevahelistele suhetele;
- oskab iseloomustada terveid ja turvalisi noorte suhteid;
- teab, millised on kohtinguvägivalla vormid, ja oskab tuua näiteid vastavate käitumisviiside kohta;
- toetab hoiakut, et vägivaldne käitumine paarisuhtes on lubamatu;
- teab, kuhu pöörduda abi ja nõu saamiseks kohtinguvägivalla korral;
- oskab tuua näiteid, mis on kohtinguvägivald;
- julgeb väljendada oma seisukohti kohtinguvägivalla teemal;
- toetab kohtinguvägivalda mittelubavaid hoiakuid;
- oskab nimetada terve ja turvalise suhte tunnuseid;
- oskab eristada paarisuhtes esinevaid toetavaid ja kahjustavaid käitumismustreid;
- oskab juhtumite näitel pakkuda lahendusi olukordadele, kus esineb kohtinguvägivald;
- teab, kuhu pöörduda nõu ja abi saamiseks kohtinguvägivalla korral;
- toetab hoiakut, mille kohaselt vägivaldne käitumine paarisuhtes pole lubatav ja konflikte on võimalik vägivallavabalt lahendada;
- demonstreerib murekirjale vastamise näitel oskust leida lahendus kohtinguvägivallale nii ohvri kui ka vägivallatseja vaatenurgast;
- teab, kuhu pöörduda nõu ja abi saamiseks kohtinguvägivalla korral;
- teab, et kohtinguvägivallal on korduv ja süvenev iseloom – ohumärkidele suhte alguses järgneb üha tõsisem paarisuhtevägivald;
- oskab eristada kontrollivat käitumist tervetest paarisuhetest;
- teab, kuidas kehtestavalt vastu astuda kontrollivale käitumisele, aru saada ohumärkidest, aidata sõpra, kes kogeb kohtinguvägivalda ja mida ise kohtinguvägivalla ohvrina ette võtta;
- eristab, mis on sagedasti levinud vääruskumused ja mis on faktid seksuaalvägivalla kohta;
- toetavad hoiakut, et inimestevaheliste seksuaaltegevuste eelduseks on nõusolek ning seksuaalvahekord ilma nõusolekuta on seksuaalvägivald;
- oskab tuua näiteid, kuidas küsida nõusolekut;
- teab, millised on abivõimalused seksuaalvägivallaga kogenud inimestele;
- kasutab erinevaid testide keskkondi ning harjutab eksamiteks;
- kasutab riigiteenuste keskkondi ning tunneb keskkondadesse sisselogimise võimalusi (SmartID jne).

AJALUGU

Ajaloo ainekava õppe- ja kasvatuseesmärgid põhikoolis

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu;
- 2) tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste ja isikute kaudu;
- 3) kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ning arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- 4) leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet ning allikate usaldusväärsust;
- 5) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ja oma rolli kultuuripärandi säilitajana ning määratleb end oma rahva liikmena;
- 6) mõistab ühiskonna mitmekesisust, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 7) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitluse põhimõtte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku tundmata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust ning paljusid Eesti ajaloo probleeme.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine;
- 3) küsimuste esitamine ajaloo kohta ning neile vastamine;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine ja hindamine, suuline ja kirjalik eneseväljendus ning IKT vahendite kasutamine.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti.

Ajalootundides peab õpilastele tutvustama erinevaid ajalookäsitlusi. Mõistmaks, et ajaloo kirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates.

Hindamine

Ajaloo hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi. Hindamise juures arvestatakse erinevaid oskusi nagu analüüsioskus, allikakriitiline mõtlemine, faktide seostamise oskus, suuline eneseväljendus jm. Rühmatööde puhul hinnatakse õpilasi individuaalselt vastavalt panusele rühmatöö tegemisel. II ja III kooliastmes on hindamine eristav.

Numbriline hinne kujuneb põhimõttel:

- hinne “5” 100 - 90% maksimaalsest punktisummast
- hinne “4” 89 - 75% maksimaalsest punktisummast
- hinne “3” 74 - 50% maksimaalsest punktisummast
- hinne “2” 49 - 20% maksimaalsest punktisummast
- hinne “1” 19 - 0% maksimaalsest punktisummast

Õppe- ja kasvatuseesmärgid II kooliastmes

6. klassi lõpetaja:

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid õpitud sõnu, lühendeid ja fraase;
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi Tartu ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- 3) teab mõnda ajaloolist asumit, selle tekkimise ja kujunemise põhjuseid;
- 4) hindab materiaalset keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- 5) toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- 6) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- 7) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 8) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- 9) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

Ajalugu 5. klass

1 ainetund (60 min.) nädalas. Kokku ainemaht 35 ainetundi, mis on temaatiliselt jaotatud vastavalt klassi omapärale ja üldisele tasemele. Teemade rõhuasetused võivad sõltuvalt klassist erineda. Õppesisu käsitlemine ja õpitulemuste saavutamine toimub Eesti ajaloo käsitlemise kaudu.

Teema	Õppesisu	Õpitulemused
Ajaarvamine ja ajalooallikad	Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid. Ajalooallikad ja nende tõlgendamine. Ajalookaardi lugemine.	Õpilane: • Kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine; • Kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus; • Leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; • Väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;

		• Teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest; • Töötab lihtsamate allikatega; • Kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas. • Kasutab ajalookaarti.
Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud	Oma kodukandi ajaloo tundmine; võrdlus ajaloolise ja tänapäevase vahel; ajaliini koostamine. Tunneb ära olulisemad õpitud mõisted, sündmused ja isikud Eesti varasemast ajaloost; ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas.	Õpilane: • Kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste elu minevikus; • Seostab oma kodukohaga olulisemaid kohalikke sündmuseid ja isikuid; • Teab erinevate ajaloosündmuste tekkepõhjuseid ja tagajärgi ja oskab seda seostada Eesti arengulooga; • Oskab paigutada olulisemaid sündmusi ajateljele: Muistne Vabadusvõitlus, Jüriöö ülestõus, Liivi sõda, Põhjasõda, I • Maailmasõda, Vabadussõda, II Maailmasõda, • Tunneb mõisteid :linnus, hiis, kalme, baltisakslane, aadlik, Hansa Liit, pärisorjus, rahvuseepos, • Teab ajaloolisi isikuid: Lembitu, Peeter Suur, J.V. Jannsen, F.R.Kreutzwald, J. Hurt, Tartu Ülikooli asutamine, Põhjasõda. • Kirjeldab mõnda kodukohas aset leidnud minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus; • Kirjeldab eluolu erinevusi maal ja linnas, sõja ja rahu ajal ning nende erinevusi minevikus ja nüüdisajal; elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.
Eesti ajalugu	Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.	Õpilane: • Teab, kuidas elasid muistsed eestlased, millega tegelesid, • millised olid nende uskumused. • Teab, missuguseks kujunes eestlaste elu pärast vallutussõda; • Teab, kuidas võtsid eestlased vastu ristiusu ja mida kujutas endast reformatsioon; • Teab, mida kujutas endast ärkamisaeg ja kuidas algas üldlaulupidude traditsioon; • Teab, kuidas Eesti Vabariik 1918 iseseisvus ja 1940 okupeeriti, mõistab nende sündmuste seost maailmasõdadega;

		Mõistab Eesti taasiseseisvumise seost NSV Liidu lagunemisega, teab tänase Eesti olulisemaid sümboleid ja riigitegelasi.
Ajalugu 6. klass		
2 ainetundi (a 60 min.) nädalas ühel ja üks ainetund nädalas teisel poolaastal (või vastupidi). Teematiliselt jaotatud vastavalt klassi omapärale ja üldisele tasemele. Teemade rõhuasetused võivad sõltuvalt klassist erineda.		
Teema	Õppesisu	Õpitulemused
Muinasaj ja vanaaeg	Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutuselevõtt, Eesti muinasaja üldiseloostus, Pulli, Kunda. Vanaaja sisu ja üldiseloostus: ajalised piirid, looduslikud olud. Vana-Egiptuse riigikorraldus; eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament. Foiniikia kaubandus ja tähestik.	Õpilane: - Selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat; - Selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse ning Mesopotaamia näitel; - Tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, - kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide ja Babüloni rippaedu; - Teab ning näitab kaardil Eesti ja kodukoha esimesi inimasustusalasid; - Teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri; - Teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon; - Selgitab, mis on Vana Testament; - Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid tsivilisatsioon, linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester; - Teab, kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon, Hammurabi, Mooses ja Taavet, ning iseloomustab nende tegevust.
Vana-Kreeka	Kreeka loodus ja rahvastik, Kreet ja Mükene kultuur. Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine. Vana-Kreeka kultuur ja eluolu, kultuur ja religioon Hellase maailma ühendajana, olümpiamängud, religioon ja mütoloogia, Homeroose kangelseepika, ajalookirjutus, Herodotos, teater, kunst, arhitektuur Ateena akropol, skulptuur, vaasimaal, hellenite igapäevaelu,	Õpilane: - Näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat ning kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil; - Teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreet-Mükene kultuurist; - Tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust - Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal; - Kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport; - Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, türann,

	hellenistlik kultuur, Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.	aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, Trooja sõda, hellenid, tähestik; Teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros, Herodotos, Perikles ja Aleksander Suur, ning iseloomustab nende tegevust.
Vana-Rooma	Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, Rooma linna tekkimine, kuningad, vabariigi algus, Rooma vabariik, ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, kodusõjad Roomas. Caesar, vabariigi lõpp. Rooma keisririik, ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine. Vana-Rooma kultuur, rahvas ja eluolu, Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, kunst ja arhitektuur, avalikud mängud, Rooma õigus. Ristiusu teke, Uus Testament.	Õpilane: - Näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat; - Teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist; - Selgitab Rooma riigikorda eri aegadel; - Iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis; - Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid vabariik, foorum, kapitolium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, Rooma õigus, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel; - Teab, kes olid Romulus, Hannibal, Caesar, Augustus ja Jeesus Kristus, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid III kooliastmes

9. klassi lõpetaja:

- 1) kirjeldab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ja mõistab nii ametite kui ka töö sisu muutumist ajas;
- 9) mõistab ajalooteadmiste vajalikkust igapäevaelus ning teab ajalooga seotud erialade õppimise võimalusi.

Ajalugu 7. klass

2 ainetundi (a 60 min.) nädalas ühel ja 1 ainetund nädalas teisel poolaastal (või vastupidi). Temaatiliselt jaotatud vastavalt klassi omapärale ja üldisele tasemele. Teemade rõhuasetused võivad sõltuvalt klassist erineda.

7. klassi lõpetaja:

- 1) kirjeldab keskaja olulisemaid sündmusi näidete kaudu;
- 2) mõistab keskaja kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) teab Eesti ühiskonna tähtsamaid sündmusi keskajal, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- 5) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 6) oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ja mõistab nii ametite kui ka töö sisu muutumist ajas;

Teema	Õppesisu	Õpitulemused
Keskaja ühiskonna-korraldus	Läänikord, eluolu. Kiriku ja kultuuri osa keskajal, ristiusu õpetuse alused, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil. Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa. Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine.	Õpilane - Kirjeldab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust ning talupoegade ja feodaalide elulaadi; - Teab kiriku osa keskaja ühiskonnas nii kultuuripärandi säilitajana kui ka maailmapildi kujundajana; - Teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, ning kirjeldab keskaegse linna eluolu; - Iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemise tagajärgi, teab, kes oli Karl Suur; - Seletab mõisteid paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori, Inglise parlament, raad, tsunft, gild ja Hansa Liit.

Katoliiklik Euroopa ja selle naabrid	Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik. Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked. Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad. Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamine. Eluolu keskajal. Asustus, tegevusalad ja eluolu kodukohas muinasaja lõpul.	Õpilane - Iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi; - Teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ja tekkis Vana-Vene riik ; - Kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi; - Toob esile ristsõdade eesmärgid ja tulemused; - Nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ning muistset vabadusvõitlust; - Seletab mõisteid Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, Muhamed, mošee, Meka
Varauusaeg	Ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci. Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades. Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther. Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad. Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.	Õpilane - Teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon ; - Kirjeldab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju ; - Seletab Liivi sõja põhjuseid ja tagajärgi ; - Seletab mõisteid maadeavastused, reformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss, humanism ; - Teab, kes olid Kolumbus, Martin Luther ja Leonardo da Vinci, ning iseloomustab nende tegevust.

Ajalugu 8. klass

2 ainetundi (a 60 min.) nädalas esimesel ja 1 ainetund nädalas teisel poolaastal (või vastupidi), Temaatiliselt jaotatud vastavalt klassi omapärale ja üldisele tasemele. Teemade rõhuasetused võivad sõltuvalt klassist erineda.

8. klassi lõpetaja:

- 1) kirjeldab uusaega näidete kaudu;
- 2) mõistab uusaja kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) teab Eesti ühiskonna tähtsamaid ajaloosündmusi uusajal, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajaloo ja saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiaurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ja mõistab nii ametite kui ka töö sisu muutumist ajas;

9) mõistab ajalooteadmiste vajalikkust igapäevaelus ning teab ajalooga seotud erialade õppimise võimalusi.

Teema	Õppesisu	Õpitulemused
17.-18. sajandi Euroopa	Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II. Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna). Kultuur: barokk, klassitsism. Asustus ja eluolu paikkonnas 17.–18. sajandil.	Õpilane - Selgitab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism; - Teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile; - Kirjeldab baroki ja klassitsismi põhijooni; - Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid valgustus, valgustatud absolutism, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism; - Teab, kes olid Napoleon, Louis XIV, Peeter I ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust.
Euroopa ja Põhja-Ameerika 18.-19. sajandil	USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Viini kongress ja poliitilised muutused Euroopa kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos. Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused.	Õpilane - Teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja kirjeldab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust; - Selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju; - Toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad; - Teab, kes oli Napoleon; - Teeb vahet olulisematel poliitilistel ideoloogiatel (konservatism, liberalism, sotsialism, anarhism).
Euroopa riigid 1850-1918	Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik. Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed. Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani. Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine, sh kodukohas.	Õpilane - Kirjeldab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas; - Näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite; - Teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi; - Selgitab Eesti iseseisvumist; - Iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi; - Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.

Ajalugu 9. klass

2 ainetundi (a 60 min.) nädalas esimesel poolaastal ja üks ainetund nädalas teisel poolaastal (või vastupidi), Temaatiliselt jaotatud vastavalt klassi omapärale ja üldisele tasemele. Teemade rõhuasetused võivad sõltuvalt klassist erineda.

9. klassi lõpetaja:

- 1) kirjeldab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjuseid ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiaurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ja mõistab nii ametite kui ka töö sisu muutumist ajas;
- 9) mõistab ajalooteadmiste vajalikkust igapäevaelus ning teab ajalooga seotud erialade õppimise võimalusi.

Teema	Õppesisu	Õpitulemused
Kahe maailmasõja vahel	Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika. Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel. Maaailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed. Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Versailles' süsteem. Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid.	Õpilane - Kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul; - Kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi; - Näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi; - Iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda; - Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvaste Liit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu; - Teab, kes olid Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson.
Teine maailmasõda	Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP. Sõjategevuse üldiseloomustus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled. Sõjategevus, rinded: Idarinne, Läänerinne, Vaikse Ookeani ja Põhja-Aafrika piirkond. Holokaust, ÜRO asutamine. Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine,	Õpilane - Teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel; - Teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed;

	sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon.	• Kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu; • Selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos; • Iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist; • Teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ning mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon; • Seletab mõisteid MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, ÜRO.
Maailm peale II maailmasõda	Külm sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad. Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted. Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu. Kommunistliku süsteemi lagunemine, perestroika ja glasnost, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine. Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine. Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud. Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis. Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas.	Õpilane • Teab külma sõja põhijooni ning toob esile selle avaldumist ja vorme, näitab kaardil tähtsamaid külma sõja aegseid kriisikoldeid; • Teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail; • Kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel; • Kirjeldab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu koosseisus; • Toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed; • Kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut; • Iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi vältel; • Seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, metsavennad, plaanimajandus, massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon; • Teab, kes olid Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust.

ÜHISKONNAÕPETUS

Õppe- ja kasvatuseesmärgid põhikooli ühiskonnaõpetuses

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- 3) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja elluviimises nii valla, linna, maakonna kui ka Eesti riigi tasandil;
- 4) väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid: seaduslikkust, vabaduse ja vastutuse seost;
- 5) arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, osalemist ühiskonna arengus ja sidususes, seisab vastu keskkete normide rikkumisele ning on seaduskuulekas;
- 6) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.
- 7) algatab ning toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ja elluviimisel;
- 8) kasutab ühiskonnaõpetuses omandatud teadmisi, oskusi ja hoiakuid oma tulevaste õpingute ja edasise tööalase karjääri kavandamisel ning teadlike otsuste langetamisel, koostab esmase karjääriplaani.

Ühiskonnaõpetuse õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega oma huvide ja võimaluste alusel.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, nagu ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikjal ei elata ühtviisi hästi jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

6. klassis üks ainetund (60 min.) nädalas. 9. klassis kaks ainetundi (60 min.) nädalas esimesel poolaastal ja 1 ainetund nädalas teisel poolaastal (või vastupidi).

II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade koosseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

III kooliastmes lisanduvad Eesti riigi funktsioneerimisega seotud institutsioonid. Riigi valitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Kuna osale õpilastest võib haridustee lõppeda põhikooliga, on enam pööratud tähelepanu poliitika avaldumisele igapäevaelus ning kodaniku rollile poliitikatulemite teadliku tarbijana.

Majanduse käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Aine käsitlemisel on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja asjakohasel juhul elusituatsioone (nt demokraatia rakendamine koolis, kodanikualgatus ja vabatahtlik tegevus kodukohas).

Aktiivse kodaniku kontseptsioon käsitleb kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult kui hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse rakendussuuna võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses).

Kogu õppes kasutatakse nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, arvestades kasutatava tarkvara legaalsust, interneti ja IT turvariske ning küberkuritegevust (riigiportaali, e-teenused, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, teabepäring, õigusaktid internetis).

Hindamine

Ühiskonnaõpetuses arvestatakse hindamisel erinevaid teadmisi ja oskusi, sealhulgas suuline ja kirjalik eneseväljendus, arutlemisoskus, teoreetiliste ning praktiliste ülesannete sooritamine. Ülesannete juures võetakse arvesse õpilaste silmaringi laiendamist ning meediapädevuse arendamist. Ülesandeid sooritatakse nii individuaalselt kui rühmatöödena, kuid rühmatööde puhul tagasisidestatakse õpilasi individuaalselt nende panusest lähtuvalt. II ja III kooliastmes hinnatakse õpilasi eristavalt.

Numbriline hinne kujuneb põhimõttel:

- hinne “5” 100 - 90% arvestuslikest hinnetest;
- hinne “4” 89 - 75% arvestuslikest hinnetest;
- hinne “3” 74 - 50% arvestuslikest hinnetest;
- hinne “2” 49 - 20% arvestuslikest hinnetest;
- hinne “1” 19 - 0% arvestuslikest hinnetest.

Ühiskonnaõpetus 6. klass

Ühiskonnaõpetus on II kooliastmes ainetunnina 6. klassis üks kord nädalas, kokku 35 tundi.

6. klassi lõpetaja:

- 1) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 2) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis, märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 3) märkab ning arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks, oskab otsida ja pakkuda abi probleemide lahendamisel;
- 4) teab Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone, kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus) ning nimetab erinevaid riigijuhtimisega seotud ameteid/elukutseid;
- 5) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks tuleb seadusi täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 6) selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajaile; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- 7) mõistab inimeste iseärasusi ning teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks;

- 8) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat, tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana ning mõistab, miks erinevais ameteis töötamisel eeldatakse erinevaid teadmisi, oskusi ja isiksuseomadusi;
- 9) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 10) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi eettulevates elusituatsioonides.

Teema	Õppesisu	Õpitulemused
Sotsiaalsed suhted Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; sallivus	Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Sooline võrdõiguslikkus. Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere. Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.	Õpilane: - Seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid rahvus, riik, võrdõiguslikkus ja sallivus; - Nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone; - Nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid; - Toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ning nende rikkumise kohta Eestis; - Teab ja hoiab kogukonna traditsioone; - teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus); - Nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis.
Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus, koostöö	Tartu linnas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus. Noorteorganisatsioonid. Eakohased kodanikualgatuse võimalused. Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.	Õpilane: - Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus; - Nimetab Tartus tegutsevaid seltsi, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust; - Nimetab Tartus ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust; - Teab kodukoha kodanikualgatusi ning algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral; - Toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi.
Demokraatia Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine	Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud. Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus. Kohalik omavalitsus.	Õpilane: - Seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid inimõigus, seadus, demokraatia; - Iseloomustab demokraatia põhimõtteid; - teab ja austab inimõigusi; - Teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid;

	Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon. Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).	• Teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid Tartu linna omavalitsuse tegevuse kohta; • Teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta.
Koolidemokraatia, lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas	Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord). Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.	Õpilane: • Kirjeldab demokraatia • Põhimõtetetoimimist koolis; • toetab oma suhtumise ja tegutsemisegakoolidemokraatiat; • Tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi, teab õiguste ja vastutuse tasakaalu.
Töö ja tarbimine	Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika.	Õpilane: • Teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel; • Teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega plaanida; • Teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid; • Iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed ja ametid; • Selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale; • Oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ning tunneb tarbija õigusi.

Ühiskonnaõpetus 9. klass

Ühiskonnaõpetus on III kooliastmes ainetunnina 9. klassis kaks ainetundi (a 60 min.) nädalas esimesel poolaastal ja üks ainetund nädalas teasel poolaastal (või vastupidi).

III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

- 1) Teab, et Eesti riik peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
- 2) Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
- 3) Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine.
- 4) Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.
- 5) Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
- 6) Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
- 7) Teab majanduse toimimise põhihooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
- 8) Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
- 9) Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.
- 10) Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.

- 11) Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
- 12) Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
- 13) Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.
- 14) Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
- 15) Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
- 16) Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

Teema	Õppesisu	Õpitulemused
1. Ühiskonna institutsiooniline struktuur: kuidas avaliku sektori, äri-(era) sektori ja kolmanda sektori/vabakonna koostöös tagatakse hästi toimiv ühiskond. Põhifookus: erinevate sektorite roll ja koostöö ühiskonnas.	Õpilane: Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: ühiskond, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, era-(äri) sektor, eraettevõtte, kolmas sektor, mittetulundus organisatsioon, vabakond. Teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid: ühiskonnarühmad, rahvastikunäitaja, demograafia, migratsioon, immigrant/sisserändaja, kodanik, topeltkodakondsus, varjupaigataotleja.	Õpilane: • Teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris; • Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas. • Mõistab, et ühiskond koosneb mitmetest vastanduvate huvidega rühmadest nt iga; sugu; tervises seisund; elukoht; kultuuriline, religioosne ja rahvuslik identiteet jm. -Oskab analüüsida peamisi rahvastikunäitajaid ning mõistab, milliseid järeldusi on nende andmete alusel võimalik ühiskonna kohta langetada või milliseid tulevikuprognose teha. • Teab, kuidas kaasaja ühiskondi mõjutab ränne ning milles erinevad/sarnanevad kodaniku õigused ja kohustused mittekodaniku õigustest ja kohustustest. • Oskab avaldada põhjendatud arvamust teemal, kes on hea kodanik ning kuidas selleks saada. -teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui ka mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist; • Oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt; • Toob näiteid oma õigustest ja kohustustest ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid; • Loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur; • Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne. Põhifookus A: sotsiaalsete rühmade määramine.		
Ühiskonna valitsemine	Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused. Demokraatliku valitsemise põhihooned.	Õpilane • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid demokraatia, autokraatia, totalitarism;

Õigusriik. Põhiseadus. Õigussüsteem. Kodakondsus. Erakonnad. Valimised. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides. Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Käitumine kriisioludes.		võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus, põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik, kodanikuühiskond, vabaühendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus; • Selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises; • Tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäuhe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi; • Eristab demokraatiat ja autokraatiat, võrdleb demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni; • Selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid; • Tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust; • Mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda; oskab leida vajalikku õigusakti ning kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT); • Teab riigi- ja omavalitsusasutuste struktuuri, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaalide kasutusvõimalusi; • Tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi, Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsuse saamise tingimusi; • Selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid; • Teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; • Nimetab Eesti parlamendierakondi; • Teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi; • Iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamise; • Mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ning eesmärgi.
--	--	---

Ühiskonna majandamine	Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas. Riigi roll majanduses. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus. Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika. siklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ning investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.	Õpilane • Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse; • Tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu; • Analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimist ning karjääri plaanides; • Teab eelarve koostamise põhimõtteid, oskab arvutada netopalka; • Teab oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult; • Kirjeldab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid ning ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärgi, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega.
-------------------------------------	---	--